

Czynności prawne małżonków rozporządzające majątkiem wspólnym a ochrona wierzyciela przed czynnościami fraudacyjnymi

Przedmowa

Ustrój wspólności majątkowej małżeńskiej jest współcześnie dominującym ustrojem, w którym funkcjonują stosunki majątkowe małżonków w Polsce. Na styku zagadnień prawnych obejmujących wspólność majątkową małżeńską, czynności rozporządzające majątkiem wspólnym oraz zasady odpowiedzialności majątkiem objętym wspólnością łączną małżonków pojawiają się wielowarstwowe i skomplikowane kwestie prawne. Jednocześnie, powiązanie powołanych zagadnień z innymi instytucjami prawa cywilnego powoduje, że wymagają one pogłębionych analiz prawnych.

W powyższym kontekście, szczególnie interesująca, z badawczego punktu widzenia, wydaje się konstrukcja wzajemnej reprezentacji małżonków dokonujących czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym w sytuacji, gdy czynności dokonuje jeden z małżonków działający samodzielnie na zasadzie art. 36 § 2 KRO. Analiza prawna kwestii związanych z zasadami wzajemnej reprezentacji małżonków przy dokonywaniu czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym ma także kluczowe znaczenie dla wyjaśnienia konstrukcji prawnej zaskarżenia skargą pauliańską przez wierzyciela jednego z małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, jak również wyjaśnienia kwestii związanych z wykonaniem zapadłego w tej sprawie wyroku. Wierzyciel jednego z małżonków może bowiem zdecydować się zaskarżyć skargą pauliańską czynność prawną, która została dokonana przez małżonka niebędącego dłużnikiem, lecz który działając samodzielnie na zasadzie art. 36 § 2 KRO rozporządził majątkiem wspólnym dłużnika.

Zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze, co do zasady, jednomyślnie dopuszcza się zaskarżalność przez wierzyciela skargą pauliańską czynności prawnych rozporządzających dokonanych przez małżonka dłużnika, których przedmiotem są prawa majątkowe wchodzące w skład majątku wspólnego dłużnika. Uzasadnienie wskazanego poglądu budzi jednak wątpliwości na tle obecnego stanu prawnego. Pomimo faktu, że zaskarżalność skargą pauliańską przez wierzyciela rozporządzających fraudacyjnych czynności prawnych dokonanych przez małżonka dłużnika nie jest, co do zasady, kwestionowana, to jednak zgłębienie konstrukcji prawnej takiego zaskarżenia oraz skutków wyroku pauliańskiego z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawa jest naukowo interesujące.

Główny problem badawczy pracy będzie koncentrował się wokół analizy prawnej reprezentacji małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej przy dokonywaniu czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym oraz konstrukcji ich zaskarżenia skargą pauliańską przez wierzyciela w celu realizacji ochrony przed fraudacyjnymi czynnościami dłużnika. Analiza reprezentacji małżonków przy samo-

dzielnym dokonywaniu rozporządzających czynności prawnych zmierza do zaproponowania sformułowanej już wcześniej koncepcji przedstawicielstwa ustawowego małżonków. Powyższa koncepcja daje się bronić w obecnym stanie prawnym, a jednocześnie pozwala na wyjaśnienie, dlaczego fraudacyjne czynności prawne rozporządzające majątkiem wspólnym dokonane samodzielnie przez małżonka dłużnika są dokonywane w świetle prawa również przez dłużnika, a w konsekwencji dopuszczalne jest zaskarżanie takich czynności prawnych skargą pauliańską przez wierzyciela jednego z małżonków. Rozważania obejmą także skutki, które wywołuje prawomocny wyrok zapadły w sprawie wszczętej skargą pauliańską wierzyciela oraz zagadnienia związane z wykonaniem wyroku pauliańskiego w sytuacji, gdy dłużnik pozostaje w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej w trakcie prowadzenia postępowania egzekucyjnego.

Praca dotyczy także szczegółowych kwestii dotyczących charakteru prawnego czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym objętym wspólnością praw, konstrukcji prawnej czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym dokonanych samodzielnie przez jednego z małżonków, które dla swojej skuteczności wymagają obligatoryjnej zgody drugiego małżonka wyrażanej w trybie art. 37 § 1 KRO oraz tych dokonywanych za zgodą fakultatywną wyrażaną w trybie art. 41 KRO, konstrukcji czynności prawnych z zakresu zarządu majątkiem wspólnym dokonanych przez jednego z małżonków działającego samodzielnie bez zgody drugiego małżonka, a także koncepcje zaskarżenia skargą pauliańską czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym dłużnika dokonanych samodzielnie przez małżonka dłużnika na zasadzie przepisu art. 36 § 2 KRO.

Przeprowadzone na potrzeby pracy wstępne badania stanu prawnego, doktryny i orzecznictwa składają do postawienia tezy, że dokonując samodzielnie czynności prawnej rozporządzającej majątkiem wspólnym małżonek dłużnika działa w imieniu własnym oraz na mocy przepisów KRO jako przedstawiciel ustawy swojego małżonka pozostającego z nim w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej. W konsekwencji, stroną każdej czynności prawnej rozporządzającej majątkiem wspólnym, bez względu na to czy została dokonana samodzielnie przez jednego z małżonków za zgodą lub bez zgody drugiego, czy przez małżonków działających łącznie – są oboje małżonkowie, a wierzyciel osobisty dłużnika może skutecznie domagać się ochrony prawnej w drodze powództwa ze skargi pauliańskiej zmierzającego do ubezskutecznienia dokonanej czynności prawnej rozporządzającej majątkiem wspólnym dłużnika. Zakres ochrony wierzyciela pauliańskiego obejmuje maksymalnie połowę wartości prawa majątkowego, które wskutek dokonania rozporządzającej czynności prawnej o charakterze fraudacyjnym wyszły z majątku wspólnego małżonków.

Praca składa się z sześciu rozdziałów poruszających kwestie związane z majątkowym prawem małżeńskim oraz instytucjami cywilnymi, których celem jest ochrona wierzycieli przed fraudacyjnymi czynnościami dłużników pozostających w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej. Przeprowadzone w rozdziałach I i II publikacji analizy obejmują rozważania nad konstrukcją czynności rozporządzających majątkiem wspólnym przez małżonków. Wnioski powyższej analizy posłużą do uzasadnienia i za-

proponowania wcześniej już sformułowanej koncepcji przedstawicielstwa ustawowego małżonków przy dokonywaniu czynności rozporządzających majątkiem wspólnym, która zostanie zaprezentowana w rozdziale III niniejszej publikacji. Konstrukcja reprezentacji małżonków przy dokonywaniu samodzielnych czynności rozporządzających majątkiem wspólnym będzie miała z kolei ważkie znaczenie dla wyjaśnienia dopuszczalności i konstrukcji zaskarżenia takiej czynności prawnej skargą pauliańską przez wierzyciela dłużnika niedziałającego przy jej dokonaniu. Analiza wskazanych zagadnień zostanie poprzedzona pogłębionymi rozważaniami nad charakterem prawnym zgody małżonka na samodzielne dokonanie czynności prawnej przez drugiego małżonka pozostającego z nim w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej.

Rozdział IV i V publikacji zostaną poświęcone kwestiom cywilnej ochrony wierzycieli przed fraudacyjnymi czynnościami prawnymi dłużników, które zmierzają do uniemożliwienia lub utrudnienia skutecznego dochodzenia przez wierzycieli odpowiedzialności za zaciągnięte zobowiązania. Powyższe obejmie również rozważania nad konstrukcją procesową powództwa pauliańskiego skierowanego przeciwko czynnościom rozporządzającym małżonków, którzy pozostają w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej oraz wykonaniem zapadłego w tej sprawie wyroku. W tym kontekście rozważania będą dotyczyły także zagadnienia związanego z koniecznością doprowadzenia przez wierzyciela pauliańskiego do ustania wspólności majątkowej małżeńskiej dłużnika, jeżeli trwa ona w chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego na podstawie prawomocnego wyroku pauliańskiego.

Analiza konstrukcji zaskarżenia skargą pauliańską czynności prawnej rozporządzającej majątkiem wspólnym dokonanej samodzielnie przez małżonka dłużnika obejmie także szczegółowe rozważania nad konstrukcją powództwa w sprawach dotyczących odwołania darowizny poczynionej uprzednio do majątku wspólnego małżonków. Już w tym miejscu wskazać należy, że istnieje wiele analogii pomiędzy obu powództwami, a analiza ich konstrukcji przyczyni się do wyjaśnienia zakresu pokrzywdzenia wierzyciela dokonaną fraudacyjną czynnością rozporządzającą majątkiem wspólnym dłużnika.

Praca została przygotowana w oparciu o orzecznictwo SN oraz sądów powszechnych dotyczących poruszanych w pracy zagadnień. Analiza judykatury została uzupełniona o analizę poglądów zagranicznych i polskojęzycznych autorów prezentowanych w literaturze, monografiach, glosach do wyroków SN, a także komentarzach do KRO oraz KC. W pracy zastosowano metody teoretyczne i empiryczne. Rozważania, poza aktualnym stanem prawnym, uwzględniają także analizę rozwiązań prawnych funkcjonujących w polskim porządku prawnym uprzednio. Analiza poszczególnych kwestii prawnych została więc poprzedzona krótkim rysem historycznym obowiązujących w Polsce regulacji. Wykładnia aktualnie obowiązujących norm została przeprowadzona z wykorzystaniem wykładni historycznej, funkcjonalnej, systemowej oraz literalnej.

Zaprezentowane w publikacji rozważania uzupełniono również analizą prawnoporównawczą odpowiednich instytucji funkcjonujących w skandynawskich, postsowieckich oraz romańskich systemach majątkowego prawa małżeńskiego i cywilnego, co

pozwoili na zakrelenie szerszego kontekstu dla rozwiązani przyjetych obecnie przez polskiego ustawodawc. Studia prawno-porównawcze obejmaj m.in. badania dotyczace ukształtowania instytucji zgody na dokonanie czynności prawnej przez jednego z małżonków w systemach prawnych państw skandynawskich. We wskazanych porządkach prawnych ustawowym ustrojem majątkowym małżeńskim jest ustrój rozdzielności majątkowej, a instytucja zgody drugiego małżonka nie dotyczy rozporządzenia prawem należącym do małżonka wyrażającego zgodę. Pomimo wskazanej odmienności charakteru prawnego zgody małżonka od tej ukształtowanej w polskim prawie rodzinnym, rozważania w powyższym zakresie mogą przyczynić się do dokonania prawidłowej wykładni rozwiązań przyjętych przez polskiego ustawodawc.

Studia prawno-porównawcze rozwiązań systemów skandynawskich zostały oparte na tekstach źródłowych i przepisach regulujących stosunki majątkowe małżeńskie w Szwecji oraz Norwegii udostępnionych w języku angielskim na rządowych stronach internetowych. Informacje na temat ustawowego ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej w innych państwach europejskich pozyskane zostały z unijnej strony internetowej dostępnej pod adresem <http://www.coupleseurope.eu>, a powyższe zostały uzupełnione artykułami anglojęzycznymi autorów poruszających te zagadnienia. Jednocześnie wskazać należy, że informacje dotyczące czynności rozporządzających majątkiem wspólnym w kontekście zaskarżenia skargą pauliańską pozyskano na podstawie ankiety skierowanej do administracji państw Unii Europejskiej, w których ustawowym ustrojem majątkowym jest ustrój wspólności majątkowej małżeńskiej. Badanie ankietowe przeprowadzono przy wykorzystaniu kwestionariusza ankiety obejmującego następujące niżej sformułowane w języku angielskim pytania:

1. Jakie jest brzmienie przepisów krajowych konstruujących skargę pauliańską?
2. Czy na gruncie krajowego porządku prawnego napotkano jakiegokolwiek trudności w przypadku zaskarżenia skargą pauliańską umowy rozporządzającej majątkiem wspólnym małżonków, która została zawarta przez jednego z małżonków za zgodą drugiego?
3. W przypadku, gdy umowę dotyczącą majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską dokonuje jeden z małżonków za zgodą drugiego – kto jest stroną takiej czynności zgodnie z prawem krajowym?

Ankiety zwrotne otrzymano od administracji hiszpańskiej, portugalskiej, węgierskiej, czeskiej, litewskiej i estońskiej, a brzmienie poszczególnych odpowiedzi w języku angielskim stanowią załączniki do pracy o numerach od 1 do 6.

Analizy prawno-porównawcze przeprowadzono z zastosowaniem metody formalno-dogmatycznej. Dokonano badania tekstów obowiązującego prawa pod względem konstrukcji językowo-logicznej. Studia prawno-porównawcze z zakresu zastosowania w ustawodawstwach innych państw skargi pauliańskiej do zaskarzania czynności prawnych rozporządzających majątkiem wspólnym małżonków przeprowadzono w oparciu o metodę funkcjonalną. W powyższym zakresie rozważono kwestie stosowania przepisów prawa oraz ich skuteczność odnośnie do zaskarzania fraudacyj-

nych czynności rozporządzających dokonanych z pokrzywdzeniem wierzyciela jednego z małżonków.

Niniejsza publikacja ma znaczenie dla praktyki stosowania prawa przede wszystkim w zakresie dotyczącym ochrony wierzycieli przed fraudacyjnymi czynnościami dłużnika zmierzającymi do uchylenia się od wykonania zaciągniętych zobowiązań. W praktyce majątek wspólny małżonków stanowi często jedyny majątek dłużnika, a czynności prawne rozporządzające majątkiem wspólnym dłużnika mają nierzadko na celu uniknięcie egzekucji z majątku wspólnego i zmierzają do pokrzywdzenia wierzyciela. W związku z powszechnością funkcjonowania w polskim społeczeństwie instytucji ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, badania objęte niniejszą publikacją są interesujące z punktu widzenia ochrony wierzycieli przed fraudacyjnymi czynnościami dłużników pozostających w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej.

Warszawa, 7.10.2020 r.

Dąbrówka Przewłocka

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl